

Marcin KOMAŃDA

Przesłanki wyboru kierunku uniwersyteckiego przez słuchaczy wybranej specjalizacji studiów ekonomicznych w świetle meta-modelu gospodarki innowacyjnej

Oryginalnie opublikowane w: Nowoczesność przemysłu i usług w warunkach kryzysu i nowych wyzwań, J. Pyka, J. Brzózka (red.), Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa Oddział w Katowicach, Katowice 2013, s. 67-75 (ISBN 978-83-85587-32-3)

Wprowadzenie

Gospodarka innowacyjna jest rezultatem szczególnego ujęcia gospodarki opartej na wiedzy, w którym akcentuje się praktyczne i nowatorskie wykorzystanie jej zasobów [4]. Wykorzystanie to musi przynieść określone korzyści, a ich zakres oraz istota jest z kolei wynikiem charakteru samej innowacji. Należy bowiem zaznaczyć, że współczesne innowacje są efektem synergicznym oddziaływania sfery rozwoju technologicznego, jak i sfery rozwoju społecznego [3, s.238, 239], a fakt ich powodzenia, sukces wdrożenia jest nieprzewidywalny (często bywają one czymś zaskakującym)[2, s.79-80].

Ta swoista interdyscyplinarność współczesnych innowacji, jak też i ich zaawansowany wymiar techniczny/technologiczny sprawia, że niezbędne stają się kompetencje w tworzeniu nowych zasobów wiedzy, ich łączenia ze sobą oraz ich praktycznego wykorzystywania [1, s. 351, 352]. Powoduje to ogromne wyzwania przed funkcjonowaniem podmiotów gospodarczych. Nie może zatem dziwić, iż odnosząc się do gospodarki opartej na wiedzy mówi się w literaturze o jej podstawowych filarach: nauce (szkolnictwie wyższym), praktyce gospodarczej oraz roli państwa jako regulatora przyczyniającego się do powstawania odpowiednich rozwiązań formalno-prawnych (w tym narzędzi finansowania i infrastruktury technicznej) dla realizacji i zapewnienia pewności współpracy pomiędzy powyżej wspomnianymi podmiotami [5, s. 38, 39]. To swoiste wyrażenie istoty gospodarki opartej o wiedzę/innowacje, a także określenie elementów ją stanowiących stają się jednocześnie z punktu widzenia podmiotów gospodarczych meta-modelem biznesowym. Może on z kolei być dzielony na submodele i konkretne modele biznesowe, czyli (w tym przypadku) sposoby funkcjonowania podmiotów gospodarczych w warunkach gospodarki opartej na innowacjach [6, s. 9].

W perspektywie wspomnianego meta-modelu należy także rozpatrywać zachodzące zmiany w polskim szkolnictwie wyższym. Nie tylko sama forma studiów (dwustopniowa lub nawet trzystopniowa jeśli weźmie się pod uwagę studia doktoranckie) może odgrywać istotną rolę dla rozwoju społeczno-gospodarczego, lecz także warto zauważyć, iż w związku z wprowadzanymi reformami przerzucono na uczelnie wyższe odpowiedzialność za przygotowanie zawodowe studentów. Nie może dziwić dofinansowywanie przez państwo wybranych kierunków studiów (istnienie tzw. kierunków zamawianych) – gdyż jest to wyraz prowadzonej polityki państwa. Dość zaskakujące już mogą jednak być oczekiwania (wyrażane także przez pracodawców), iż absolwenci danych kierunków studiów mają

wynieść określone kompetencje (czytaj przygotowanie zawodowe) pozwalające im na natychmiastowe podjęcie specjalistycznych obowiązków zawodowych i to nie tylko w danej dziedzinie, lecz nawet w konkretnych przedsiębiorstwach. Taki kierunek rozwoju szkolnictwa wyższego może wydawać się (paradoksalnie) być w pewnej mierze sprzeczny z ideą gospodarki opartej na wiedzy.

Powody podjęcia przeprowadzonego badania

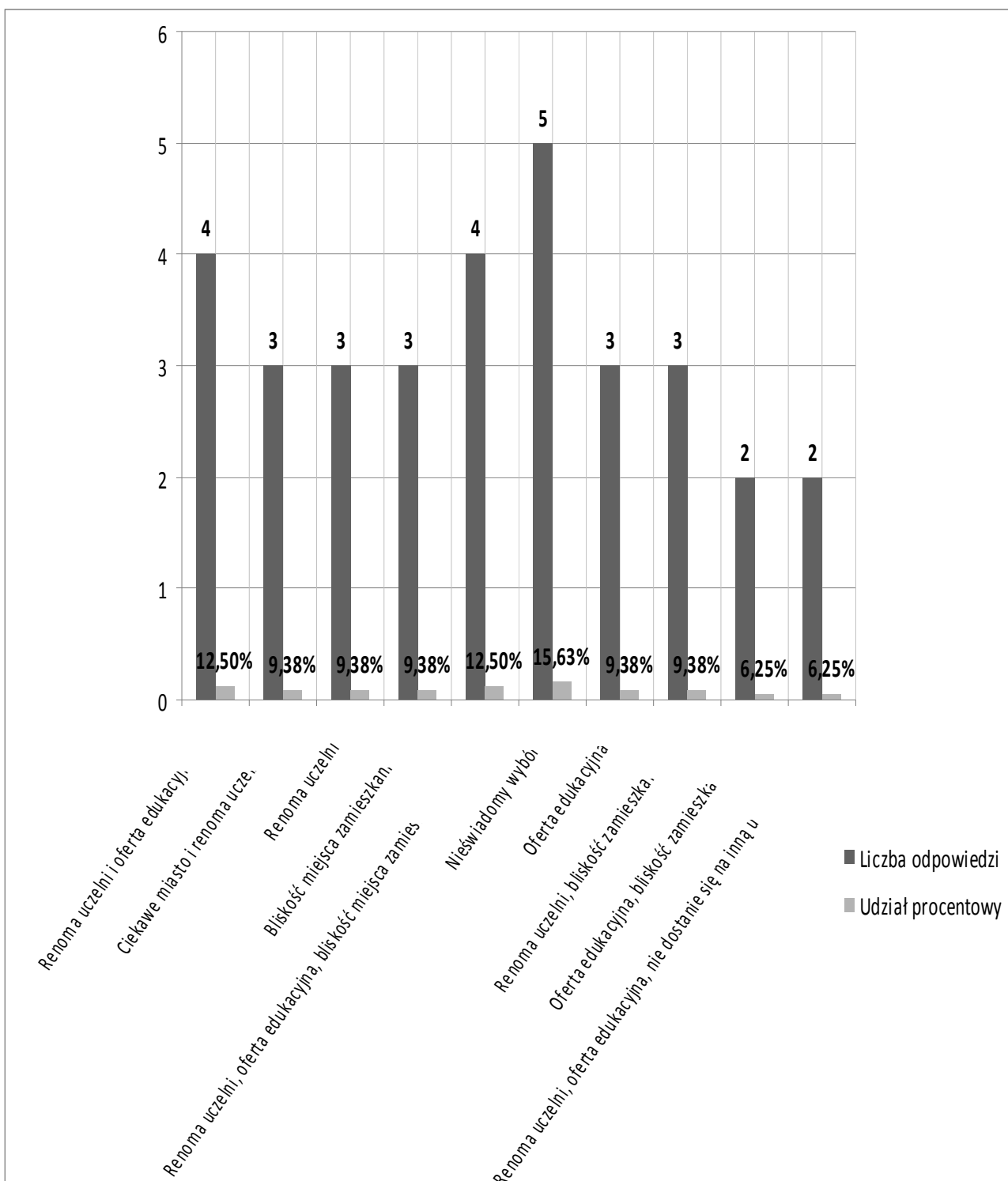
Przedstawione we wprowadzeniu podstawowe przyczynki teoretycznego opisu współczesnego otoczenia biznesu i szkolnictwa wyższego doprowadziły do sformułowania tezy o tym, iż kształt krajowej edukacji na poziomie uniwersyteckim nie musi przekładać się na innowacyjność gospodarki. Przyczyn tego stanu można doszukiwać się w dwóch faktach: powszechności studiowania i narzucanego charakteru studiów mających dać tzw. fach w ręce. Prowadzi to do inflacji wykształcenia wyższego i formułowania programów kształcenia, które z jednej strony dążą do przekazywania wiedzy konkretnej, praktycznej i abstrahujących od wiedzy ogólnej, szerokiej, abstrakcyjnej. A to przecież zdolność analizowania i opisu rzeczywistości w różnych jej wymiarach pozwalają na wdrażanie współczesnych, zaskakujących innowacji [1]. Należy podkreślić, iż założeniem w tej pracy nie jest podważanie zasadności dostarczania przez szkolnictwo wyższe gospodarce wykwalifikowanej siły roboczej, lecz zwrócenie uwagi, iż innowacyjna gospodarka wymaga kształtowania u absolwentów odpowiednich kompetencji związanych z tworzeniem i wykorzystywaniem wiedzy. Szkolnictwo wyższe nie powinno przejmować obowiązków pełnego wykształcenia pracowników/ ich przysposobienia do wykonywania obowiązków zawodowych. Powinno natomiast, jak się wydaje, przede wszystkim rozwinąć w potencjalnych absolwentach odpowiednie postawy, które w miejscach zatrudnienia przyczyniałyby się do wprowadzania nowatorskiej działalności.

Prezentowane w pracy wyniki badania dotyczą analizy wyborów edukacyjnych na poziomie szkolnictwa wyższego przez studentów wybranego kierunku studiów. Jest to perspektywa, która pozwoli określić, czym młodzi ludzie kierują się dokonując swych edukacyjnych wyborów w warunkach instytucjonalnej promocji kierunków, które mają dać pewność zatrudnienia po ich ukończeniu. Jest to bardzo istotne w kontekście wdrażanych obecnie zmian w szkolnictwie wyższym, które jak się przedstawia mają przyczynić się do podniesienia innowacyjności gospodarki.

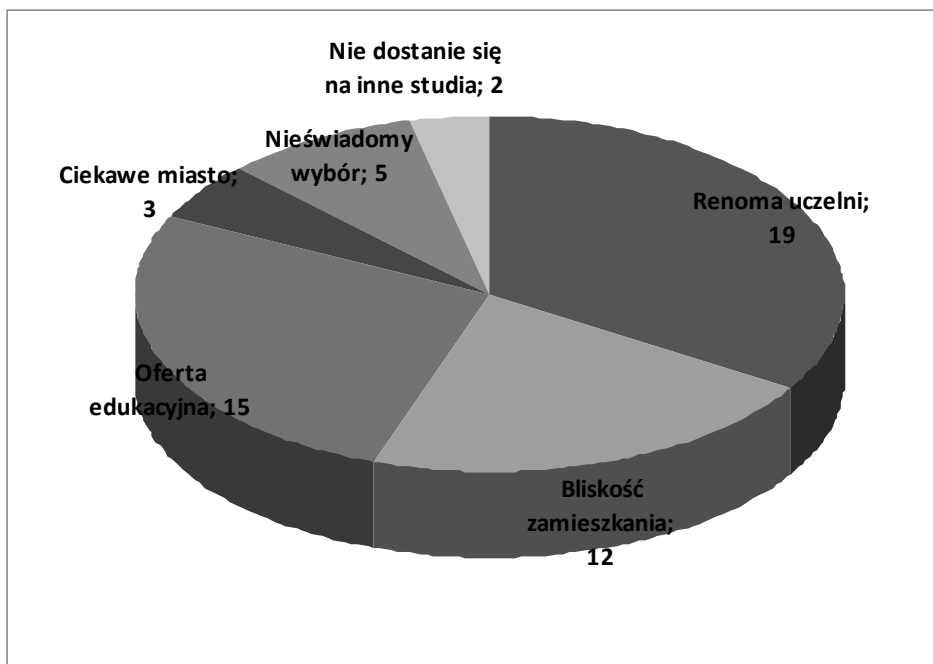
W badaniu wzięło udział 32 studentów specjalności „zarządzanie przedsiębiorstwem” (rok II studiów licencjackich) na Wydziale Zarządzania Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach. Wybór specjalności podyktowany został celami badania – jest to kierunek i specjalność studiów, która z jednej strony jest popularny(a) wśród studentów (według danych ministerialnych w zeszłorocznym naborze na studia z zarządzania to drugi co do popularności kierunek studiów [8]), z drugiej strony pojawiają się w przestrzeni publicznej głosy, iż nie jest to kierunek przyszłościowy, nie daje on absolwentom konkretnych umiejętności, nie gwarantuje po jego ukończeniu zatrudnienia. Analiza przesłanek wyboru dokonanego przez studentów przy podejmowaniu studiów na tym kierunku w warunkach obecnej polityki państwa względem szkolnictwa wyższego jest zatem uzasadniona.

Wyniki badania

Studenci w odpowiedzi na pytanie „dlaczego wybrałem/am studia na kierunku zarządzanie w Uniwersytecie Ekonomicznym w Katowicach” podawali przeważnie kilka związanych ze sobą powodów (patrz wykres nr 1), z czego często powtarzało się w różnych kombinacjach kilka odpowiedzi (ogólną liczebność poszczególnych przesłanek wyboru, które pojawiły się w odpowiedziach przedstawia wykres nr 2). Studenci wskazywali przede wszystkim na renomę uczelni – łącznie 19 takich wskazań (pojawiały się uzasadnienia, iż pracodawcy pozytywnie oceniają absolwentów UE Katowice; a także iż jest to uczelnia państwowa, która lepiej jest spostrzegana niż uczelnie prywatne). Studenci wskazywali także na interesującą ofertę edukacyjną (łącznie było takich wskazań 15). Warto tu zaznaczyć, że przepytani studenci w momencie dokonywania wyboru studiów byli w przeważającej części zainteresowani podjęciem studiów ekonomicznych na kierunku zarządzanie – oferta ta więc nie konkurowała z innymi kierunkami ekonomicznymi. Intrygująco przedstawia się pięciokrotne wskazanie „nieświadomego wyboru” (5 wskazań). W dwóch przypadkach chodzi tu o kierowanie się konkretnym wyborem przyjaciela/przyjaciółki (podążanie za jego/jej wyborem); w kolejnych dwóch uzasadnieniach mowa o tym, iż w momencie dokonywania wyboru studiów nie było się świadomym warunków rynku pracy (a więc z obecnej perspektywy nie był to wybór racjonalny); oraz zanotowano jeden przypadek nie dostania się na studia z kierunku zarządzania w innej uczelni, w innym mieście (jak podkreśliła dana osoba w zasadzie nie wie dlaczego w ogóle podjęła studia, bo „jej nie zależało”). Wykazane na wykresach nr 1 i 2 wskazania „nie dostanie się na inną uczelnię” oznacza, że pierwszym wskazaniem tych osób przy rekrutacji na studia był zupełnie inny kierunek, w innej uczelni. Innym popularnym uzasadnieniem wyboru tej uczelni była także odpowiedź związana z bliskością stałego zamieszkania (ogólnie 12 takich wskazań). Wskazywano również jeszcze (ogółem trzy takie wskazania) bycie przez Katowice interesującym miastem, co może wskazywać na postępującą zmianę wizerunku tego miasta.

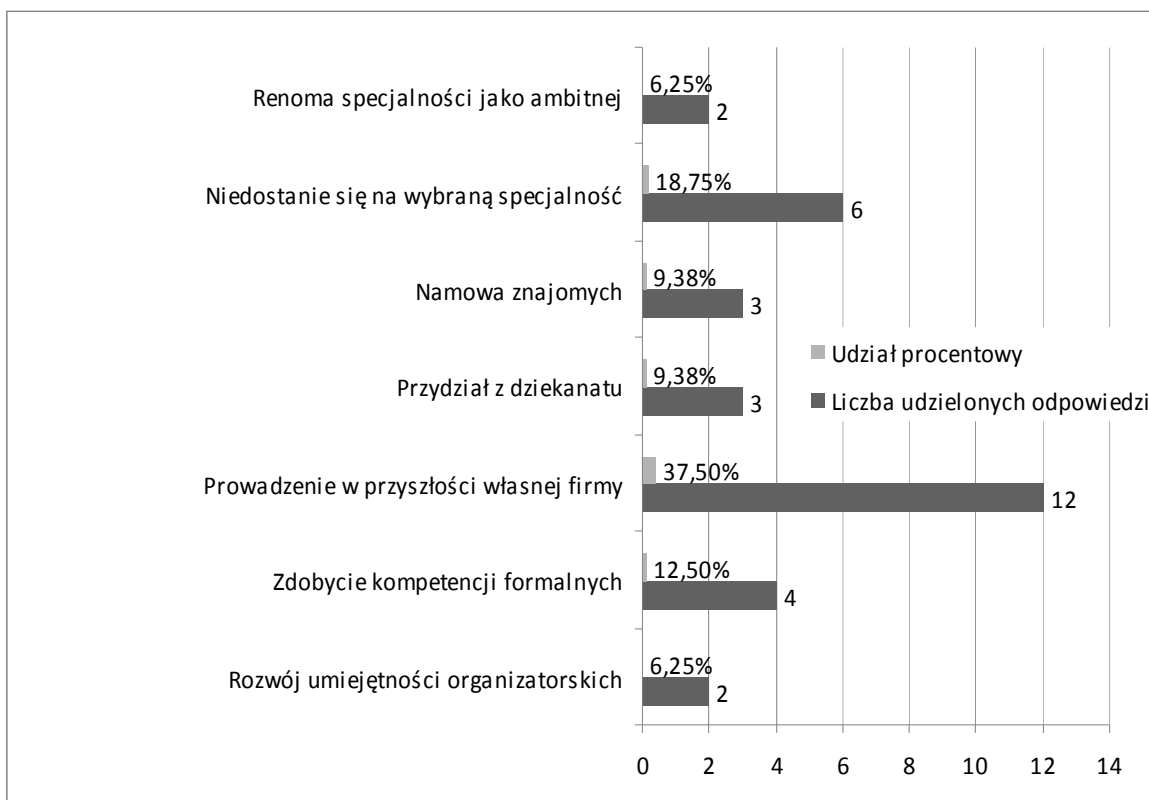

Wykres 1. Odpowiedzi na pytanie „Dlaczego wybrałem/am studia na kierunku zarządzanie w Uniwersytecie Ekonomicznym w Katowicach?”

Wykres nr 2. Ogólna liczba odpowiedzi danego typu na pytanie przedstawione na poprzednim wykresie.

Na pytanie „Dlaczego wybrałeś/aś specjalność zarządzanie przedsiębiorstwem?” 12 osób (37,5% odpowiedzi) wskazało, iż w przyszłości chce prowadzić działalność gospodarczą na własny rachunek i upatrują w związku z tym w tej specjalności szansy na uzyskanie odpowiednich umiejętności. 18,75% odpowiedzi (ogółem 6 wskazań) dotyczyło faktu, że osoby tak podające nie dostały się na wybraną specjalność, a ta była drugą wskazaną (najbliższą w mniemaniu przepytanych osób tej wybranej w pierwszej kolejności- chodziło o *zarządzanie finansowe*). 4 odpowiedzi (12,5% wskazań) związanych jest z chęcią pozyskania kompetencji w zakresie zarządzania przedsiębiorstwem, które mogą przyczynić się w przyszłości do podniesienia konkurencyjności danych osób na rynku pracy. Namowa znajomych i przydział z dziekanatu do danej specjalności to odpowiedzi, które zostały wskazane po trzy razy (każda stanowi 9,38% wskazań), natomiast poziom trudności specjalności przekładający się na spostrzeganie jej jako ambitnej to odpowiedź, która pojawiła się dwukrotnie (6,25% wskazań). Rozwój umiejętności organizatorskich to odpowiedź, która uzyskała tyle samo wskazań (6,25% odpowiedzi). W tym ostatnim przypadku warto zwrócić uwagę, że osoby, które wskazały chęć rozwoju umiejętności organizatorskich to aktywni społecznie studenci (członkowie organizacji i grup studenckich), którzy już byli i są zaangażowani w realizację różnorodnych projektów. Zestawienie liczbowe i wizualizację procentowego udziału poszczególnych odpowiedzi prezentuje wykres nr 3.

Wykres nr 3. Odpowiedzi na pytanie „Dlaczego wybrałeś/aś specjalność zarządzanie przedsiębiorstwem?”.

Postanowiono także sprawdzić czy istnienie w opinii studentów zależność między przekonaniem, iż studia uczą teorii (X) a praca zawodowa kształci praktyczne umiejętności (Y). Rozkład odpowiedzi przedstawia tabela poniżej.

Tabela nr 1. Odpowiedzi na zadane pytania dotyczące przekonań studentów.

Pytania/odpowiedzi		Studia uczą teorii	
		tak	nie
Praca zawodowa kształci praktyczne umiejętności	tak	14 (a)	8 (b)
	nie	5 (c)	5 (d)

Liczebność całej próby wynosi powyżej 30 osób, a poszczególne liczebności prezentowane w tabeli wynoszą przynajmniej 5 - do weryfikacji hipotezy, że te dwa przekonania są ze sobą niezależne posłuży zatem test chi-kwadrat. Zakłada się poziom istotności na poziomie 0,05, a liczba stopni swobody wynosi w tym przypadku 1. Wartość krytyczna statystyki odczytana z tablic statystycznych wynosi więc 3,841. Do wyznaczenia statystyki chi-kwadrat w danym przypadku zastosuje się wzór dla tablicy o wymiarach 2x2

oraz ze względu na występujące liczebności mniejsze od 10 wprowadzi się tzw. poprawkę Yatesa na nieciągłość. Wzór przybiera zatem postać [7]:

$$\chi^2 = \frac{n \left(|ad - bc| - 0,5n \right)^2}{(a+b)(a+c)(b+d)(c+d)}$$

Poszczególne wartości wynoszą: n=32; ad=70; bc=40; a+b=22; a+c=19; b+d=13; c+d=10.

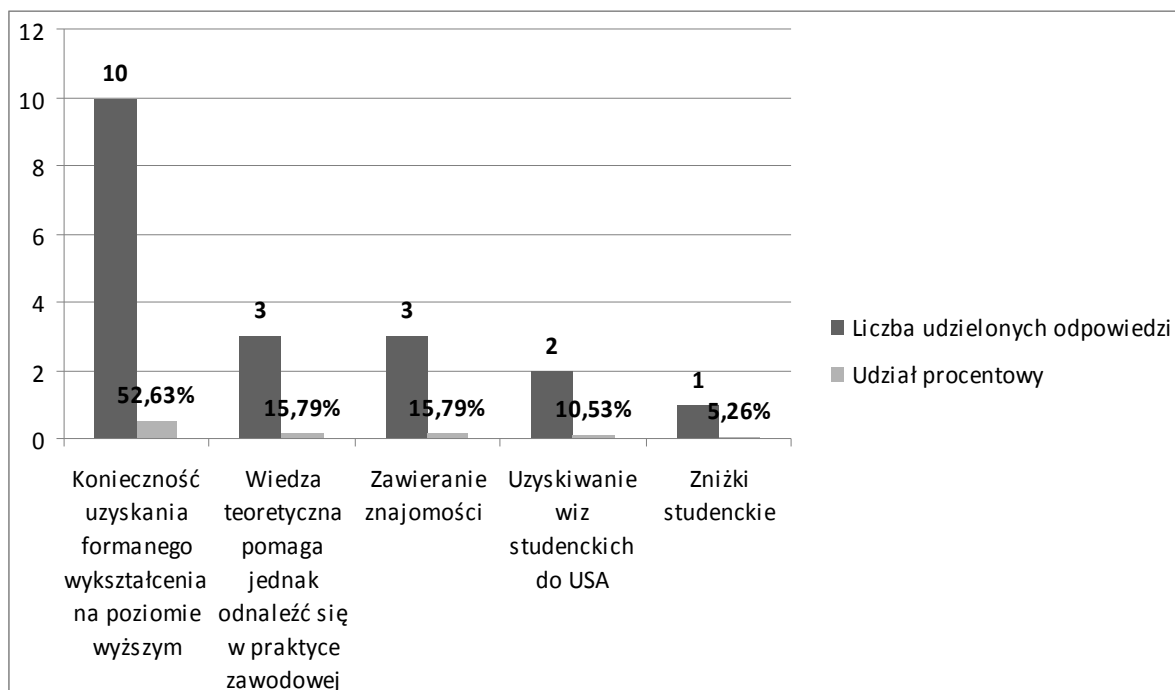
$$\chi^2 = \frac{32 \left(|70 - 40| - 0,5 \cdot 32 \right)^2}{(14 + 8)(14 + 5)(8 + 5)(5 + 5)}$$

Po podstawieniu do wzoru powyższych danych można wyliczyć wartość statystyki chi-kwadrat, która w tym przypadku wynosi: 0,1154. Wartość krytyczna statystyki (3,841 – przyp.) jest wyższa od wartości wyliczonej co oznacza, że pomiędzy zmiennymi nie zachodzi zależność stochastyczna.

Osoby, które wskazały, że studia to czas nauki teorii (19 wskazań) poproszono o uzasadnienie zasadności kontynuowania studiów w perspektywie rozwoju umiejętności związanych z przyszłą/obecną aktywnością zawodową. Ponad połowa zapytanych osób (10 osób; 52,63%) wskazała, iż konieczne jest uzyskanie dyplomu ukończenia studiów wyższych. Tę konieczność argumentowano potrzebą nie odbiegania formalnymi kwalifikacjami od innych uczestników rynku pracy (na którym coraz więcej osób z wyższym wykształceniem). Po trzy wskazania uzyskały odpowiedzi, iż wiedza teoretyczna może jednak być przydatna w realizacji zadań praktycznych w działalności zawodowej (wskazywano na zdolność odnalezienia się w obowiązkach zawodowych, jak i przygotowanie do podejmowania nowych zleconych zadań) oraz, że studia to okazja do zwarcia znajomości, które w przyszłości mogą zaowocować powodzeniem na rynku pracy (po 15,79% wskazań). Dwie osoby wskazały, iż dzięki statusowi studenta mogą ubiegać się o wizę studencką do USA i tam zdobywać doświadczenie zawodowe (10,53%), a jedno wskazanie dotyczyło możliwości korzystania ze zniżek studenckich (5,26%).

Aby zilustrować podejście studentów do zasadności kontynuowania podjętych studiów na kierunku zarządzanie, na specjalności zarządzanie przedsiębiorstwem można przytoczyć ich wybrane wypowiedzi. Poniżej treść czterech takich opinii:

- „Sądzę, że teoria przyswojona w czasie studiów jest podstawą do praktyki zawodowej, gdzie można nabyć zdecydowanie więcej umiejętności praktycznych- jedno bez drugiego nie powinno występować”.
- „Mając już doświadczenie w pracy zawodowej, mogę powiedzieć, że wszystkiego w pracy musiałam się nauczyć od początku. Jednak bez wiedzy teoretycznej na temat rachunkowości, czy też zarządzania byłoby mi o wiele trudniej zrozumieć zakres i sens moich obowiązków”.

Wykres nr 4. Odpowiedzi na pytanie o zasadność kontynuacji studiów, jeśli uczą one teorii.

- „Pracodawcy najpierw patrzą się na to, jakie mam wykształcenie i *papiery*, a nie na to, co tak naprawdę umiem. Z doświadczenia wiem, że aby pracować na danym stanowisku trzeba mieć do tego ukończone kursy, szkolenia, studia. Wiele osób, które pracowały od lat na danym stanowisku, a nie mają *papierów* muszą w wieku 40plus iść na studia”.
- „Po liceum nie ma większych perspektyw, a mimo wszystko studia dadzą dzięki dyplomowi trochę większe. Teraz wolę uczyć się niż pracować”.

Przywołane wypowiedzi uwypuklają przede wszystkim dwie rzeczy, które przewijały się w wypowiedziach przepytanych osób. Po pierwsze, spostrzeganie przez niektórych studentów (prawdopodobnie tych, którzy już mają pewne doświadczenie zawodowe) o uzupełnianiu się w określony sposób wiedzy teoretycznej i praktyki zawodowej. Po drugie, inni studenci wskazują wyłącznie na formalny aspekt studiowania, tzn. jako pewnego etapu edukacji mającego zakończyć się otrzymaniem dyplomu. To drugie ujęcie opinii studentów (a także wynikający z ich wypowiedzi stosunek pracodawców) o celowości i zasadności edukacji na poziomie wyższym nie wydaje się być zgodnym z założeniami reform szkolnictwa wyższego ukierunkowanych na wzmaganie wzrostu innowacyjności gospodarki.

Podsumowanie

Przedstawione wyniki badania ze względu na charakterystykę próby nie można odnosić na całą populację studentów studiów ekonomicznych na kierunku zarządzanie. Jednak odpowiedzi badanej grupy studentów dają podstawy do pewnych przemyśleń nad motywacją wyboru tego kierunku studiów ekonomicznych.

Badani studenci przy wyborze uczelni kierowali się głównie jej renomą, ofertą edukacyjną, a także bliskością geograficzną między przyszłą alma mater, a miejscem ich obecnego zamieszkania. Łączyli oni często w swoich wypowiedziach po kilka przesłanek wyboru uczelni i kierunku studiów. Niepokoić może natomiast fakt, że pojawiły się odpowiedzi o nieświadomym wyborze studiów (należy jednak zaznaczyć, że samo uzasadnienie tego faktu zostało przedstawione przez poszczególnych studentów różnorodnie, więc nie można tu mówić o jakimś jednorodnej przesłance).

Przy pytaniu o powody wyboru specjalności studiów cieszyć może fakt, że ponad połowa z badanych studentów wiązało go z chęcią podjęcia w przyszłości własnej działalności gospodarczej. Obecna jest więc wśród części studentów aktywna postawa w myśleniu o przyszłości. Niepokoić może natomiast obecność wskazań dotyczących kierowania się tym, co robią inni (koledzy/koleżanki) oraz dokonywanie tego wyboru za studenta przez dziekanat (sytuacja taka patrząc na procedury uczelniane może mieć miejsce gdy student sam nie podejmie żadnej decyzji o ubieganiu się o wpis na daną specjalność – tzn. nie zainteresuje się w ogóle wyborem specjalności studiów).

Ciekawie przedstawia się także fakt, iż nie potwierdzono istnienia zależności stochastycznej między opinią wśród studentów o tym, że studia uczą teorii a praca zawodowa kształci praktyczne umiejętności. Wydaje się, że warto byłoby potwierdzić ten wynik w badaniu angażującym reprezentatywną próbkę studentów kierunku zarządzanie. Należałoby też zapytać się o powody ich opinii. Kształt opinii w tym kontekście może być wynikiem ewentualnej aktywności zawodowej studentów, a w związku z tym już posiadanych doświadczeń zawodowych; a także może wynikać z zakresu oczekiwań studentów wobec samych studiów (fakt ten może z kolei wiązać się z promowaną polityką państwa w zakresie przekształceń szkolnictwa wyższego).

Na zakończenie artykułu autor pozwoli sobie wskazać, że w odpowiedziach o zasadność kontynuacji studiów (w przypadku gdy badane osoby wskazały, że studia uczą teorii) widać zróżnicowane postawy studentów. Postawy te mogą w przyszłości przekładać się w zróżnicowany sposób na zaangażowanie zawodowe w miejscu pracy, a w konsekwencji również i na innowacyjność przedsiębiorstw, w których przepytani studenci będą zatrudnieni. Wydaje się, że odmiennosc postaw studentów wobec zasadności podejmowania i kontynuowania studiów oraz powszechności określonych postaw \ powinno stać się kolejnym aspektem dyskusji o kierunku (-ach) rozwoju szkolnictwa wyższego i roli szkół wyższych w meta-modelu biznesowym, jakim jest gospodarka oparta o innowacje. Szczególnie, z jednej strony, w kontekście wspomnianego wcześniej i wykazanego w badaniu dla określonej grupy studentów przede wszystkim formalnego, a nie realnego znaczenia studiów dla rozwoju zawodowego przejawiającego się chęcią uzyskania dyplomu, a z drugiej oczekiwaniami pracodawców wobec kwalifikacji zawodowych absolwentów i problemu ich udziału (tzn. pracodawców) w kształtowaniu tego przygotowania zawodowego.

Literatura

- [1] Brojak-Trzaskowska M., *Innowacyjność przedsiębiorstw w kontekście zmian i doskonalenia innowacji*, [w:] *Zmiana warunkiem sukcesu. Dynamika zmian w organizacji – ewolucja czy rewolucja*, „Prace Naukowe Akademii Ekonomicznej im. Oskara Langego we Wrocławiu” 2006, nr 1141.
- [2] Dworczak M., Szalsa R., *Zarządzanie innowacjami. Wpływ innowacji na wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2001.

- [3] Małysa-Kaleta A., *Strategia konsumenta XXI wieku*, [w:] *Konsument-Przedsiębiorstwo-Przestrzeń*, red. Z. Kędzior, J. Pyka, U. Zagóra-Jonszta, K. Znanięcka, T. Żabińska, Tom I, Akademia Ekonomiczna w Katowicach, Centrum Badań i Ekspertyz, Katowice 2004.
- [4] *New Nature of Innovation*, OECD Report, 2009, http://www.newnatureofinnovation.org/full_report.pdf.
- [5] Onak-Szczepanik B., *Budowa gospodarki opartej na wiedzy w Polsce w kontekście integracji z Unią Europejską*, [w:] *Konkurencyjność rynku pracy i jego podmiotów*, red. D. Kopycińska, Wydawnictwo Naukowe Katedry Mikroekonomii Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2005.
- [6] Osterwalder A., Pigneur Y., Tucci Ch.L., Claryfing Business Models: Origins, Present, and Future of the Concept, „Communications of AIS” 2005, May, Vol.15.
- [7] Sobczyk M., *Statystyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.
- [8] Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego: http://www.nauka.gov.pl/fileadmin/user_upload/ministerstwo/Aktualnosci/20130315_WYNIKI_rekrutacji_2012-2013_GS.pdf.

Streszczenie

Poniższy artykuł prezentuje wyniki badania dotyczącego przesłanek wyboru kierunku i specjalności studiów. Zostało ono przeprowadzone na kilkudziesięciu studentach kierunku zarządzanie na Uniwersytecie Ekonomicznym w Katowicach. Powodem zrealizowania tego badania stały się wdrażane w Polsce zmiany funkcjonowania szkolnictwa wyższego, a szczególnie w zakresie roli studiów w rozwoju zawodowym młodych ludzi, a w konsekwencji także ich roli w całej gospodarce krajowej mającej cechować się innowacyjnością.

Rating conditions for the university selection by the students of chosen specialization in economics under the innovation economy meta-model

Summary

This article presents the results of a research on the conditions for the selection of type of university and specialization of studies. It has been carried out on dozens of students at the University of Economics in Katowice, Department of Management. The reason for the completion of this research are implemented changes in the functioning of education at the university level in Poland, and especially in the role of studies in the professional development of young people and, consequently, the entire national economy striving to be innovative.